

Harry Fink

Harry Fink

Karlovy Vary

Česká republika

Rozhovor pořídila: Barbora Pokreis

Období vzniku rozhovoru: srpen 2005

Pán Harry Fink sa narodil v Prahe, do rozvetvenej, finančne zabezpečenej rodiny. Žiaľ druhú svetovú vojnu okrem neho nikto z príbuzenstva neprežil. Po vojne vyrastal v domovoch mládeže. Napriek nepriaznivému osudu si zachoval jemu typický zmysel pre humor, ktorý sa zachováva a odráža aj v jeho výpovedi. V súčasnosti žije so svojou manželkou, v útulne zariadenom byte, v Karlových Varoch.

Rodina

Predkovia z otcovej strany [Ludvík Fink] pochádzajú z Južných Čiech, z Bernartíc a okolia, to je pri Písku. Meno Fink je v českom preklade Pěnkava. Prarodičov som nepoznal, len dedkov a babičky.

Deduško z otcovej strany sa volal Hynek Fink. Zomrel v roku 1933 a to mu bolo určite už cez osemdesiat. Na deduška si veľmi nespomínam, bol som veľmi malý, keď zomrel. Babička sa volala Terézia [Terézia Finková, rodená Mautnerová] a zomrela v Terezíne ¹ asi v roku 1943. Tá nebola tak stará, mohla mať asi sedemdesiatpäť rokov. Deduška si nepamätám, ten zomrel, keď som mal dva roky. Len na to si spomínam, že vždy, keď sme išli na návštevu, tak som mu niesol krabičku tabaku do fajky. To je celé, čo viem o deduškovi. Babička bola strašne dobrá pani. Tú si pamätám veľmi dobre. Bola to správna babička. Správala sa k vnúčaťu ako sa patrí, nikdy nerobila žiaden rozdiel. Teta [Mária Vojtová, rodená Finková], u ktorej žila, mala jednu dcéru [Viera] a keď prišiel ešte Milan [syn Jaroslava Finka], bol to bratranec, tak sme boli všetci jej.

V mladosti bol deduško sedliak, tým je aj dané, čím sa živili. Žili v Bernarticiach a potom, keď išli do dôchodku, tak sa presťahovali do Prahy. V Prahe už žili traja jeho synovia a jedna dcéra žili, tak sa presťahovali. Žili konkrétne v Nuslých v jednom činžovnom dome. Ja si z celého bytu spomínam len na predsieň, lebo tam všade vyseli deduškove fajky. Keď deduško zomrel [1933], tak si babičku vzala k sebe jej najmladšia dcéra [Mária Vojtová]. Kým žil deduško, chodievali sme k nim asi raz za mesiac. Po jeho smrti sme za babičkou už tak často nechodievali, pretože oni bývali ďalej, v Prahe Strašnicích, a to už bol koniec sveta. Tam sme chodili podstatne menej.

Nepamätám sa, že by bol deduško chodil do synagógy a o babičke v tomto smere neviem vôbec nič, pretože tá dcéra [Mária Vojtová], u ktorej bola, žila v zmiešanom manželstve. Strýko [František Vojta] bol kresťan. Babička tam bola spokojná a to bolo dôležité. Deduško nosil klobúk, nosil aj bradu, ale nie tú ortodoxnú, ale normálnu ako je zvykom u starého pána, ako sa vtedy pred tými sedemdesiatymi rokmi nosilo.

Starí rodičia z mamičkinej strany sa volali Scharpnerovci. Deduško, Leopold Scharpner pochádzal z Heřmanovího Městce [Heřmanov Městec, Pardubický kraj, okres Chrudim]. Deduško zomrel v roku 1937 a to už mal hodne cez osemdesiat. Babička sa volala Jenny Scharpnerová rodená Fischlová a zomrela pri transporte z Terezína do Osvienčimu. Mohlo to byť tiež v roku 1943, mohla mať tiež cez sedemdesiat.

K starým rodičom som chodieval na prázdniny, pretože oni žili v Heřmanovom Městci a to je len sto kilometrov od Prahy. Deduška som poznal už ako hodne starého pána. Dedko bol obuvník. Babička bola samozrejme v domácnosti. Asi sa im žilo dobre, pretože na námestí mali postavený poschodový dom. Oni obývali prvé poschodie, tam mali štyri miestnosti a dolné miestnosti mali prenajaté. Vzadu bol ešte koloniál, takže sa im muselo žiť dobre.

Heřmanov Městec bolo malé niekoľko tisícové mestečko. Židov tam žilo pomerne dosť, ale neviem koľko. Ja som tam bol naposledy v roku 1937 alebo 1938 a to som mal vtedy sedem rokov. Takže veľa si z toho nepamätám. Starí rodičia mali susedov nežidov. V ich ulici žiadni Židia neboli, len o kúsok ďalej. Tam boli Schultzoví, Neumannoví, Pokorní, ale to neboli priami susedia.

Spomínam si aj na jednu príhodu z týchto čias. V obci tiekla stoka a vbehli do nej krysy. Samozrejme ja som tam vletel za nimi, do tej stoky smradlavej. Keď som prišiel domov, dostal som vynadané, čo som tam robil. Ja som sa na svoju obranu povedal: „veď sa tam topili mačiatka?!“ Pražské dieťa toto nemôže poznať a vedieť... Inak sme robil lumpárne, ako všetky deti. Raz sme šli na hrušky, raz na slivky, to bolo všetko naše, tak ako je to normálne na dedinách a v malých mestečkách.

Deduško do synagógy chodil, to viem, ale nebol v žiadnom prípade ortodoxný. Chodil do synagógy a potom do hostinca. Na šábess asi do hostinca nezašiel, to neviem. Určite nedržali šábess, možno len ako takú maličkosť, ale nie ten skutočný šábess ako sa držiava. Stopercentne viem, že nemali kóšer, ani moji rodičia a ani mamičkini rodičia. Jedlo sa doma aj bravčové a miešalo sa aj mäso s mliečnym pokrmom.

Otecko sa volal Ludvík Fink. Narodil sa v Bernarticiach v roku 1891. On sa vyučil nejaký odbor v textilnom priemysle. Mamička sa volala Markéta Finková rodená Scharpnerová. Narodila sa v Heřmanovom Městci v roku 1898. Neviem, či sa vôbec za niečo vyučila, ona bola len v domácnosti. Skončila povinnú školskú dochádzku, ktorá neviem koľko trvala za Rakúska [Rakúsko - Uhorská Monarchia]. Obaja ovládali nemčinu a samozrejme češtinu a otec hovoril aj po srbsky. Medzi sebou sa výhradne rozprávali len po česky, jedine. Neviem ako sa spoznali, nikdy mi o tom nerozprávali a ani na to nebol čas, bol som ešte malý.

Bývali sme v Prahe na Jindřišské ulici. Náš byt sa nachádzal v bývalom paláci. Bol to obrovský dom s troma schodiskami a s desiatkami a desiatkami miestnosťami. Stropy boli vysoké 4,8 metrov. Najmenšia izba bola spálňa, tá mala asi 68 m², asi ako môj terajší byt. Pôvodne sme bývali v treťom trakte. Mali sme štyri veľké miestnosti, záchod, špajzu a kuchyňu. K bytu patrila ešte jedna malá izba, čo bola detská a aj kúpeľňa. Palác patrila Národnej banke a tá sa rozhodla, že si z nášho bytu urobí archív, tak nás odsťahovali do prvého traktu, na prvé schodisko do Jindřišskej ulice. Ale čo ja si pamätám tie štyri roky ten byt zostal otvorený, čiže ja som si v tých obrovských miestnostiach jazdil na bicykli a orgnizoval preteky.

Zariadenie bytu bolo veľmi pekné. Nábytok pochádzal od firmy Exner z Kutnej Hory, aj môj terajší nábytok je od tej firmy, ale to už bol národný podnik. Ja som bol jedináčik, mal som vlastnú izbu a to bola práve tá malá izba. Mala rozmer 3 x 5 metrov. Samozrejme najprv som spal s rodičmi v spálni a potom, keď som bol starší už som spal vo svojej izbe. Mal som tam jednu veľkú skriňu, detskú posteľ, kanape a stôl so stoličkami, pretože tam sa aj jedlo. To bola jediná prijateľná miestnosť, pretože ako to bolo veľké a ako to bolo pekné, tak sa to nedalo obývať. Prečo? V lete tam bolo síce rozprávkovo, v tých najväčších horúčavách tam bolo príjemne, ale v zime bola zima, izby sa nedali vykúriť. Večer sme sa vyzliekli, umyli tam vzadu v tej kúpeľni za detskou izbou, dali sme ruky na prsia a prebehli sme do spálne. Strčili sme hlavu pod periny a a len po chvíli sme vyliezli spod tej periny, pretože tie miestnosti sa nedali vykurovať. Keď prišli hostia, tak dva dni pred tým sa muselo kúriť v kachliach. Kachle boli vysoké až po strop. Muselo sa kúriť, aby sa tam dalo vydržať a aby si mohli sadnúť do jedálne.

Otecko mal firmu, vyrábal kravaty a predával kravatové látky. Na túto svoju činnosť potreboval nejakú reprezentačnú miestnosť, tak si prenajal ten náš byt. Práve tá najväčšia miestnosť zo všetkých slúžila ako obchod. Otecko sa ako správny obchodník obliekal elegantne. Nosil nohavice, sako a kravatu. Myslím, že aj mamička sa obliekala veľmi dobre. Nohavice ešte nenosila, len dlhé sukne a k tomu nejaké blúzky. Rodičia si oblečenie dávali šiť U Papeže na Perštejně, to bola v tom čase vychýrená krajčírska firma. Kravaty dával otecko šiť súkromne u krajčírok, sám látky nastrihal, pripravil, potom si to tie krajčírky odniesli. Naším pravidelným zákazníkom bol Josef Laufer [Josef Laufer (1891-1966), český novinár, zakladateľ športovej žurnalistiky a rozhlasovej športovej reportáže. Komentoval prvé rozhlasové priame prenosy futbalového zápasu, v roku 1926 a hokejového zápasu, v roku 1931, v Československu – pozn.red.], rozhlasový redaktor a slávny reportér. Chodil k nám pomerne často. Len na neho si pamätám, inak ja som sa v obchode veľmi nezdržoval. Otecko bol rád, keď som tam prišiel, ale hovoril: „No tak nezdržuj, zase bež!“

Dětství

Rodičia boli smerom ku mne prísnejší, o nejakú facku nebola núdza. Hlavne otecko mi ich uštedril, mama tiež, ale to už muselo byť. Ona to riešila šikovne, žalovala na mňa otcovi a otec si to so mnou raz – dva vybavil. Ja si myslím, že otec bol ten prísnejší. Na školu bol hrozne háklivý. Pamätám si, keď som bol malý a v škole sme mali hodiny náboženstva [judaizmu] a to náboženstvo nám raz odpadlo a ja som prišiel domov o hodinu skôr. A otec mi nechcel veriť, tak utekal do mojej školy a šiel sa opýtať, či si nevymýšlam. No a ja som si naozaj nevymýšlal. Ale to mi nebolo nič platné, pretože ten deň som niečo vyviedol, už ani neviem čo a dostal som veľký výprask.

Mamičke s domácnosťou pomáhala slúžka, volala sa Boženka. Ja som mal jednu slečnu k deťom, ale na jej meno si nepamätám. O nej sa vždy hovorilo len ako slečne. Táto slečna pracovala u nás do tej doby, kým som nenastúpil do školy, pretože som nechodil do škôlky. Ona ma varovala a chodila som mnou na prechádzky a do parku. Boženka mala ťažkú prácu, pretože náš byt bol príšerný. Len v tých štyroch miestnostiach vpredú mal asi tristo metrov štvorcových a k tomu bolo ešte všetko možné, chodby a predsieň. A to upratovať... Mamička len varila a chodila nakupovať, okrem zeleniny, to bola otcova parketa. Ja musím povedať, že mamička varila veľmi dobre. Mojim obľúbeným jedlom boli marhuľové knedlíky s tvarohom.

Mali sme doma veľa kníh, ale len také všeobecné, nie so židovskou tematikou. To jediné, čo mi zostalo po mamičke sú práve jej štyri knihy od Machara [Josef Svatopluk Machar (1864 – 1942):

český básnik, spisovateľ, novinár a publicista] Zrejme to bol jej obľúbený autor. Vždy si podpisovala knihy. Inak tých kníh sme mali doma veľa. Ako dieťa som hrozne rád čítal. Veľmi som mal rád knižku Kája Mařík [2](#). To bolo o takom chlapcovi, on bol synom horára. Z náboženského hľadiska to bolo veľmi pekne napísané, pretože to písal katolícky farár [autorka diela Marie Wagnerová – Černá bola domácou na fare a písala pod mužským pseudonymom Felix Háj. Možno preto sa informátor domnieval, že autorom bol katolícky farár – pozn. red.]. Napísal asi sedem alebo osem kníh o Kájovi Maříkovi. Bolo to veľmi pekné čítanie.

Otecko chodieval pravidelne hrať karty do kaviarne. Vždy, keď mal čas, tak tam zašiel. Zvykol ma brávať so sebou. Stále som kibicoval. Najčastejšie chodieval do podniku na Václavskom námestí. Na záchode bol hrací automat. Otec fajčil viržínky, to sú tie tenké, dlhé cigary a vo vnútri je slamka na pretiahnutie. Keď sa tá slamka zalomila a strčila do štrbiny, skade sa strkali koruny a trafilo sa do prémiovej dierky - nesmelo sa ťuknúť veľmi - tá slamka spadla do prémiovej dierky a vypadli nejaké koruny. To som sa naučil od otca. Vždy som za ním prišiel: „Otec, daj mi korunu!“ On mi dal korunu a hral som automaty. Vždy sa mi podarilo zarobiť nejaké peniaze aj pomocou tej slamky. Samozrejme, čo osud nechcel, otec šiel na záchod a videl ma ako tam stojím, so smetným košom pod nohami, pretože to bolo vysoké a ja som bol malý. V tej chvíli som dostal pár faciek a kričal som: „Veď si ma to naučil ty!“ Asi takto som sa zabával, keď som bol s ním.

S rodičmi som chodieval na dovolenky. Boli sme raz s mamou cez polročné prázdniny, keď som bol prvák v Tatrách [Vysoké Tatry, najrozľahlejšie a najvyššie pohorie na Slovensku – pozn. red.]. Konkrétne sme boli v Tatranskej Lomnici na lyžovačke. Maminka tiež lyžovala a lyžovala veľmi dobre. Otec na tieto veci nemal čas. Inak sme chodievali s mamou k babičke do Měštce [Heřmanov Městec]. Chodievali sme aj kúsok za Prahu do Radějovic. Mali sme tam podnájom a otec prišiel za nami večer, pretože to bolo predmestie Prahy a dnes je to už priamo mesto. V tom čase to bola ešte dedina v lesoch. Takže sme aj na takéto dovolenky chodievali. Jazdili sme aj po okolí Prahy, na Karlštejn, na Svätojánské prúdy sa kúpať. Pokiaľ to šlo, kým nám nezobrali auto [3](#) tak sme chodili na výlety a potom keď už auto nemohlo byť, tak sme prestali.

S príbuzenstvom sme držali pravidelný kontakt. Strýko Jára [Jaroslav Fink] býval v rovnakej ulici ako my, na Jindřišskej. Brichtoví [Karla Brichtová, rodená Finková] bývali v Londýnskej a to je všetko v centre Prahy. Vídali sme ich často, okrem strýka Alfréda [Alfréd Fink], ktorý prišiel do Prahy len raz za čas, pretože on žil v Teplicích. Aj mamičkin brat strýko Ruda [Rudolf Scharpner] žil v Prahe a teta Zelma [Zelma Glasserová, rodená Scharpnerová] zas v Plzni. Mimochodom z toho manželstva sa narodil jeden syn [Jirka Glasser], ktorý žije v Anglicku. Teta Anča [Anna Pachnerová, rodená Scharpnerová] žila v Brtnici [okres Jihlava]

Otecko pochádzal zo siedmich detí. Najstaršia bola teta Eliška, potom strýko Alfréd, teta Máňa [Mária], teta Marta a teta Karla. Eliška sa po manželovi volala Špírková, jej manžela som nepoznal, on už bol dávno mŕtvy a aj teta Eliška bola hrozne stará. Zomrela v lágri v štyridsiatych rokoch. Mala jedného syna, ale na jeho meno si už nespomínam, ani som ho nepoznal, pretože on bol tak starý, že padol v prvej svetovej vojne.

Strýko Alfréd Fink sa podobne ako otec zaoberal textilom. Zomrel niekedy pri transporte v štyridsiatych rokoch. Na jeho manželku si vôbec nespomínam. Mali dve deti, Hanku a Jirku. Hanka zomrela počas vojny a Jirka ju prežil. Jirka bol počas vojny v Dánsku.

Strýko Jaroslav Fink zomrel v Terezíne v roku 1944. Mal jedného syna, volal sa Milan. Jaroslav mal obchod, ako by som to nazval „nožiarstvo“ - predával jedálenské súpravy - nože, vidličky a toto. Jeho manželka sa volala Marta. Ich syn Milan išiel v roku 1947 do Palestíny, ale je už asi päť alebo šesť rokov mŕtvy.

Teta Marta Finková sa nevydala za nikoho, zostala stará panna, ona bola trošička na hlavu. Nikde nepracovala, živil ju starí rodičia. Teta Marta zomrela v Terezíne. Teta Mária Vojtová sa vydala za kresťana Frantu Vojta. Mali dve deti, Vieru a Franta. Teta Mária dlhú dobu pracovala ako úradníčka vo Ferone [v roce 1829 založil v Praze L. G. Bondy železářský velkoobchod, který se v roce 1919 stal akciovou společností s názvem FERRA a. s. Přes nejrůznější období transformace a slučování s dalšími obchodními firmami vznikla v roce 1972 společnost Ferona - pozn. red.], to bola exportná spoločnosť na železo a tieto veci. Počas vojny bola teta i s Vierou celý čas doma a strýka ku koncu vojny strčili ako kresťanského manžela Židovky, myslím, že do Svatoboříc [Juhočeský kraj, okres Hodonín]. Oni mohli ísť asi raz za štrnásť dní domov. Teta Karla sa vydala za Jirku Brichtu. Strýko Brichta bol nejaký doktor, asi doktor práv. Pochádzal odniekiaľ z Trenčína.

Mamička mala troch súrodencov - tetu Zelmu, tetu Anču [Anna] a stýka Rudu [Rudolf]. Teta Zelma zomrela niekedy v roku 1943 a teraz neviem či v Terezíne, alebo v Osvienčimi. Teta sa volala Glasserová a bývala v Plzni. Mali dve deti Jirku a Hanku. Teta Anča Pachnerová zomrela počas vojny. Mala dve deti Vilka [Viliam, Vili] a Jirku. Jirka zomrel počas vojny behom transportu. A Vili dodnes žije v Amerike, dnes [2005] je mu asi deväťdesiattri. Strýko Ruda bol asi bankový úradník. Obaja aj s tetou zomreli behom vojny, boli bezdetní.

V Prahe žilo asi osemstotisíc obyvateľov, z toho mohlo byť tridsať, štyridsaťtisíc židov. Nevieť koľko náboženských obcí tam pôsobilo, to som bol ešte príliš malý. Synagóg bolo hodne, dodnes sú zachované. Spomínam si na Staronovú, Maislovu, Španielsku a tá naša sa neviem ako volala. Stála v Jeruzalemské ulici. Nespomínam si na meno rabína, ktorý tam pôsobil. Z celého židovstva si spomínam na jedinú vec. Chodil som do školy do učiteľského ústavu na Panskej ulici. Keď bola Simchat Tóra [hlavný význam sviatku spočíva v pokračovaní Piatich kníh Mojžišových. Cyklus čítania z Tóry končí i začína v rovnaký deň a verejná oslava s tým spojená vyjadruje radosť nad týmto procesom - pozn. red.], tak som zatiahol do našej synagógy polovicu triedy, pritom chlapci boli samí kresťania, že áno. V synagóge sa modlilo a potom deti chodili prostriedkom a dostávali mačacie jazýčky [cukrovinky]. My sme vyšli von, prešli sme sa okolo synagógy a znova donútra. Chodili sme tak dlho, pokiaľ tie jazýčky nedošli. Potom sme radšej išli preč. Minimálne dve, tri krabice sa nám podarilo vyzbierať. Aj u nás doma jediné, čo sa ako tak držalo, bol Pésach. Vždy sa objednali macesy a s otcom sme sa o ne ťahali. Otec tie macesy nalámal do takého veľkého hrnca a odtiaľ sme ich vyberali. Otec do tej synagógy chodil, či tam chodil pravidelne to neviem, pretože v sobotu boli otvorené obchody, tak tam nemohol chodiť. Držali sme aj Chanuku a držali sa aj Vianoce. Darčeky sme dostávali len na Vianoce. Mali sme stromeček a kapra, takže u nás to náboženstvo nikdy nebolo dominantné. Na Jom kipur [najslávnejšia udalosť v židovskom kalendári, drží sa celodenný pôsti - pozn. red.] otecko chodil do synagógy vždy bol nahnevaný, pretože bol hladný ako pes.

V Prahe sa pred sviatkami konali púte. Najbližšie k nám boli na Staromestskom námestí, to bol krásny trh a krásna púť. Rozprestierali sa okolo celého námestia a dookola boli samé stánky, strelnice, cukrárne, kolotoče hento, tamto. Pečené buchty a turecký med... Toto sa konalo dvakrát do roka, na Staromestskom námestí. Potom sme chodili, ale to už som bol väčší do Dejvík k

Svätému Matejovi. Tých púti bolo viac, ale tieto boli tie podstatné.

Na bežné trhy, kde sa predávala zelenina chodil nakupovať otec, pretože tie zeleninárky, ktoré tam sedeli boli väčšinou z Južných Čiech a on si s nimi krásne rozumel. A vždy sa s nimi dlhé hodiny zozprával. Oni, tí južní Česi o sebe hovoria, že sú modro pupkáči, lebo jedia zemiaky, aspoň vtedy sa jedli zemiaky. Bol obed a po obede prišla na stôl misa so zemiakmy. Oni si hovoria, že majú modré pupky, lebo jedia tie zemiaky. Otecko chodieval na trhy v Havelskej ulici. Chodievalo sa aj na uhoľný trh, to bolo v Starom meste. V meste musel byť aj trh s rybami, ale nebol to špeciálne rybí trh. Tie trhy boli skor všetky na Senovážním námestí. Tam boli pevné stánky a prevažne sa predávala zelenina ovocie. Určite tam boli aj ryby a rovnako aj mäso, ani nie mäso, to vtedy neexistovalo, údeniny.

My sme bývali od Václavského námestia asi sto metrov, preto si dobre pamätám na ten cirkus, čo sa dialo v 1938-m. Pochopiteľne sme tam boli. Inak si pamätám prakticky na všetko, čo sa dialo. Spomínam si, že 15. marca bola na Václavskom námestí veľká prehliadka Wehrmachtu [15. marca 1939 začala okupácia českých zemí nemeckými vojskami - pozn. red.]. I napriek krutosti tej doby si na tie roky spomínam v dobrom. Trebárs keď nám dali hviezdy [4](#), muselo to byť asi v 1941 a stretával som normálnych kresťanských chlapcov a oni na mňa volali: „Tak čo šerife, ako sa máš?“ proste ja som sa nikdy nestretol s nijakou rasovou nenávisťou, alebo niečo takého.

V tridsiatom siedmom som nastúpil do školy, do mužského učiteľského ústavu na Panskej ulici a tam som chodil až do tretej triedy a potom už židovské deti nesmeli navštevovať štátne školy. No a ja som si doteraz myslel, že to bolo samozrejmé a len nedávno my vysvetlili, že to vôbec nebolo samozrejmé, že som chodil ďalej do štvrtej triedy do židovskej školy. Vôbec som nevedel, že to nebolo pre všetkých, a že väčšina prestala cez vojnu chodiť do školy. Potom sme šli do transportu [1942]. V škole som mal strašne rád zemepis a dejepis. Oni to tak krásne podávali, to bolo veľmi pekné. V triede nás mohlo byť asi tridsať [Mužský učiteľský ústav] a len ja som bol jediný židovský chlapec.

Mal som veľa kamarátov. Tí významnejší boli Tomík Eisner, oni mali u nás v tom paláci obchod. Pán Eisner ten obrovský dvor predelil a postavil tam halu. Mal tam dámske odevy. Pamätám sa ešte na ich slogan: „Štíhla matka, silná dcera nosí šaty od Eisnera.“ Eisnerovci bývali v Panskej ulici a to bolo kúsok za rohom. Na meno druhého kamaráta si už nespomínam. Bývali v Dejvicích a keď sme sa chceli stretnúť, tak to bolo ako koniec sveta. Chodievali sme sa korčuľovať na Vltavu a jazdiť na sánkach do Andělské zahrady [Andělská zahrada bola postavená na pozemku, ktorý v roku 1340 daroval Karel IV. dvornému lekárnikovi Angelusovi z Florencie, a na ktorom Angelus potom zriadil prvú botanickú záhradu v strednej Európe, nazývanú Andelska zahrada - pozn. red.], do Hrdlorez [časť Prahy]. V lete sa robili všelijaké športové aktivity, ale nevynikal som v žiadnom športe.

Za války

Otec nadával furt na politiku, tak ako aj dnes ľudia nadávajú. Asi to nebolo o nič lepšie ako dnes, ale napriek tomu hneď od začiatku vojny bol členom odboja. Zapojil sa do bunky na Wilsonovom nádraží v Prahe. On sa kamarátil s jedným strojným inžinierom z depa z Wilsonovho nádražia a cez neho vznikla tá väzba, ale konkrétne, čo bolo a ako bolo, to neviem. Pamätám sa len na to, keď ho prišli zatknúť. Prišli k nám dvaja gestapáci. Ja som ich uvidel ako prvý, lebo sme mali pavlač a oni boli o poschodie vyššie a pozerali sa dole, ako to tam vyzerá. Ja som utekal za otcom: „Oci, sú to nejakí dvaja v kožených kabátoch! Gestapáci prišli a keď ho brali hovorili: „Neboj sa, otec sa ti

večer vráti!“ Hovorili česky, určite to boli sudeťáci (sudetskí Nemci) [5](#). Zatkli ho v roku 1941. Bol zavretý na Karláku, kým nás nedeportovali do Terezína.

Ja s mamou som šiel v 1942-om roku do transportu do Terezína. V tom čase platil ten zvrhlý zákon o nerozlučiteľnosti rodín, alebo tak nejako sa to volalo, tak pustili otca z kriminálu a poslali ho za nami do Terezína. Niekoľkokrát sme mali ísť z Terezína do transportu, ale otec mal nejaké vzťahy z odboja, tak to vždy vyreklamoval. Raz povedal dosť, že nemá cenu furt reklamovať a tak v decembri v roku 1943 sme išli celá rodina do Osvienčimu.

V Terezíne mama nepracovala a otec niečo robil, ale čo konkrétne, tak to neviem. Ja som sa učil v mestkej elektrárni v Terezíne. Dokonca ten rok mi započítali aj do učebnej doby. Už od malička ma zaujímala električka, tak som si to vyjednal a oni ma vzali ako elektrikárskeho učňa. Býval som v Jugendheime v L - 417. Otecko býval v kultúrnom dome a tam na povale sa stavali také všelijaké búdy z heraklitu a podobne. Aj otec si zohnal nejaký ten materiál a postavil si tam búdu. Mama tá najprv bývala myslím v Q 218 a keď to otec postavil, tak sa nasťahovala k nemu.

V triede sme boli celkom dobrá partia. Mňa dostal na starosť chlapec, ktorý sa už učil, mal 17 rokov. Všade som s ním chodil a ten čas mi utiekol. Najnepríjemnejší zážitok, čo som mal v Terezíne bol niekedy na jeseň v roku 1943. Vtedy bolo sčítanie ľudu a vyhnali nás do Bohušovickej kotline. Strašne pršalo a bola zima. My sme tam boli odrána až do večera. Toto bol snáď ten najnepríjemnejší zážitok z celého Terezína.

V roku 1943 nás transportovali do Osvienčimu. My sme boli prvý transport, čo naložili na auto a nešli do plynovej komory, to bol ten tzv. prosincový transport [v decembri odišli z Terezína do Osvienčimu dva transporty: transport Dr 15.12.1943 a transport Ds 18.12.1943 - pozn. red.] . Keď nás vyzliekli, vykúpali, otetovali a prevliekli tak sme šli do rodinného tábora, kde nás rozdelili. Muži boli vpravo, ženy vľavo. Ja som žil s otcom, ale mamičku som mohol vídať ako často som chcel. V Osvienčime sme si začali zvykať, čo je to hlad a bieda a čo je to zima. Otec tam robil stubenältestra [veliteľ bloku] a mama pracovala niekde na druhej strane v jednom baráku, kde boli samé také celofány a rôzny odpad Ženy tam z toho niečo plietli. Domnievam sa, že sa z toho robili zápalné šnúry, do niečoho to namočili a tak. Vtedy sme boli ešte všetci pohromade. Ešte sme sa držali. Mali sme tam tzv. Kinderstube, kde sa i ako - tak vyučovalo. Mal to na starosti Fredy Hirsch [6](#). Je zaujímavé, že mi utkvelo v hlave meno kuchárky, volala sa Libuše. Vždy sa jej skandovalo: „Ďakujeme z hĺbky duše za polievku od Libuše. Keby nám však dala husu, zaslúžila by si pusú!“ My deti sme to tak nebrali, bolo to pre nás samozrejmé. V júli v roku 1944 nás asi 97 detí odvelili do mužského tábora. V 1944 sa robili všelijaké selekcie, to už išiel celý tábor do plynu. Potom čo nás odvelili sa mi podarilo ešte raz stretnúť s otcom. Ten tam niekde zorganizoval [v Osvienčime bolo synonymum slova kradnúť - organizovať - pozn. red.] krátke menčestrové nohavice a nejako sa dostal do mužského tábora a doniesol mi ich. To bolo naposledy, čo som ho videl. Otec s mamou ešte deň-dva zostali v rodinnom tábore a potom išli do plynu.

S tými chlapcami mám dodnes kontakt, samozrejme s tými, ktorý ešte žijú. Dodnes študujeme ako to bolo a prečo nás vlastne tých 97 zobrali z toho rodinného tábora. To bola absolútna nelogika. Jeden z nich vždy hovorí: „Ty si mal protekciu, ja si na to pamätám, na teba sa pri tej selekcii čakalo. Ty si bol posledný, ktorý tam pribehol.“ Nikto nevedel prečo. V mužskom tábore nás nasťahovali do takzvaného Straffkomnada, k pánovi Bednárovi, vojnovému zločincovi, ktorý nás ale hrozne miloval a inak nám nepovedal ako Pepičci [Pepík slangové pomenovanie Čecha - pozn.

red.]. Pepíčci, spievajte!

Pán Bednár bol strašný sadista, on bol niekoľkonásobný vrah. To bol Starffblok, trestný bolk, a ten, kto sa tam dostal, málokedy vyliezol živý a on sa o to osobne zaslúžil. My sme tam robili všeličo. Mali sme nenormálne postavenie, mali sme vlasy. A vlasy v koncentráku to bolo proste niečo! Nás celý tábor miloval. Nehovorilo sa nám inak ako Pepíčci. Ja osobne som najviac robil s tzv. rollwagen-om. Rollwagen bol obyčajný rebrinák, lenže v tom rebrináku bolo miesto koní na špagáte zapriahnutých zopár chlapcov. My sme mohli jazdiť v tábore sem a tam. Ja som bol x-krát v krematóriu v čase, keď bolo ešte v prevádzke, lebo pri tom krematóriu bolo rezivo a my sme pre to drevo jazdili. A to sme nosili SS-ákom na ich stúby [izby], Dienststube, to boli tie baráky, ktoré boli pri vchode do tábora a tam sa stavali protiletcké kryty. Podarilo sa mi spoznať krematóriá za prevádzky. Trinásty blok bol spojený s jedenástym a to bolo extra ohraničené, to bol lágry, pretože v tej jedenástke žilo Sonderkomando [komando, ktoré malo na starosti vynášanie mŕtvych z plynových komôr a ich spopolnenie – pozn. red.] z tých krematórií. I s nimi som sa poznal. My sme dokázali žiť relatívne na slušnej úrovni, vďaka tomu, že sme jazdili s rollwagenom. Mali sme tam povešané kýble a SS-áci ich obsah nikdy nekontrolovali. Keď nás videli vždy pískli a povedali weiter [ďalej], my sme zatiahli a odišli preč. Jazdili sme do Kanady, to bola tá časť tábora, ktorá triedila veci po transportoch. A keď kuchár chcel topánky, tak nám dal zemiaky pre toho z Kanady. My sme šli do Kanady, tam sme stretli niekoho a povedali sme mu: „Chceš zemiaky? Potrebujem boty v takej a v takej veľkosti.“ Dostali sme topánky, dali sme mu zemiaky a odviezli sme ich kuchárovi a ten nám dal zemiaky. Tak sme prežívali. Inak človek si pamätá strašne málo, lebo keď hovorím s kamarátmi, tak my sa nemôžeme na ničom dohodnúť. Prečo? Ja poviem: „Ja som jazdil s rollwagenom. Pavel Werner povie: „Ja som jazdil tiež s rollwagenom!“ Ja poviem bolo toto a toto. On povie: „Nebolo toto ale toto!“ Každý niečo iné. A keď už sme sa poznali dlhšie, tak sme si spomenuli na jednu jedinú príhodu, ktorú on začal hovoriť a ja som ju dopovedal. Tak mu hovorím: „No vidíš, tak my sme vážne spolu jazdili a to všetko sme zabudli.“ My sme naozaj všetko zabudli. V Osvienčime som sa stretol so strýkom. To vlastne ani nebol strýko, ale otcov bratranec, hovorili sme mu strýko a spomínal, že vďaka mne prežil koncentrák. Ja neviem ako som ho tam objavil, len si spomínam, že som mu na barak odniesol veľký surový zemiak. To bol pre neho dar z nebies a spomínal, že som mu obstaral aj teplý sveter. Tak toto sú veci, ktoré si ja už vôbec nepamätám. Niečo si človek pamätá a niečo vypadne z tej hlavy von.

V januári [1944] nás vyhnali na pochod smrti 7. To bolo škaredé, pretože vonku mohlo byť mínus dvadsať a viac. Asi po troch dňoch nás naložili na otvorené vagóny - uhelňáky. Pamätám sa, že sme zostali stáť v Ostrave na stanici na prvej koľaji. Šla okolo jedna dievčina, mohla mať asi dvadsať rokov, my sme mohli mať štrnásť- trinásť a Honza Sterbinger na to dievča zavolať: „Holčička, hod' nám housku,“ pretože ona niesla kôš rohlíkov. Ona sa pozrela, vzala ten kôš a hodila nám ho celý do vagóna. Hneď bol s nami každý kamarát. Z nášho transportu sa podarilo utiecť Otíkovi Schönovi zo svojím otcom. Otta Schön bol známy človek [v Osvienčime], pretože oni boli zámočníci a chodili po celom lágri. Jeho otec napísal knihu Továrňa na smrť [Schön Erich: Továrňa na smrť; 1946] Ja som bol teraz v Izraeli a Otík mi dal celé to rozprávanie veľké od jeho otca. Zistil som, že ja jediný si pamätám, ako oni utiekli.

Otík a jeho otec boli vo vagóne pred nami. My sme zostali stáť, ja som bol presvedčený, že to bola Studienka a Otík mi vysvetlil, že to nebola Studienka, ale Ostrava, kde sme zostali stáť. Otíkov otec sa opýtal, či môže priniesť vodu, lebo pri koľajoch stála kôlna a niekde za ňou bola aj voda. Tak vzal

kýbel a išiel po vodu. Vrátil sa. Šiel druhýkrát, priniesol druhý kýbel, rozdelil to a vzal so sebou Otíka a šiel znova pre vodu, ale už sa nevrátili. A to mám od neho teraz i písomne potvrdené. Tak takúto blbosť si pamätám a už si nespomínam na nič iného, len na to, ako sme v Mauthausene prechádzali cez Dunaj po tom veľkom moste. To sú také tie diery. V Mauthausene sme boli len krátku dobu, asi desať dní. Odtiaľ nás strčili do Melku, to bol pobočný tábor niekde v Rakúsku. Tam sme boli až do apríla, kedy nás zas strčili naspäť do Mauthausenu. To bolo po bombardovaní mauthausenského lágra. Bolo to veľmi tragické. Vyhnali nás na ďalší pochod a odpochovali sme do Gunzkirschenu. Tam sme boli asi päť dní a potom nás oslobodili Američania.

Po válce

Po oslobodení sme všetci ochoreli na fleck týfus [škvrnitý týfus], tak nás amerikáni nastrkali do špitálu. Liečili nás a krmili a keď už sme boli čiastočne fit, tak nás odviezli do Herschingu, to sme boli na letisku, a odovzdali nás Rusom. Tí nás strčili na loď a po Dunaji sme šli do Melku, kde už boli Rusáci. Tam sme boli asi týždeň, alebo desať dní. Potom nás odvedli na stanicu a strčili do vlaku a prišli sme do Viedne. Vo Viedni sme stáli asi dve hodiny, potom sa vlak pohol a odviezli nás do Viedenského Nového Mesta [Wiener Neustadt] A z Viedenského Nového Mesta sme si to odochovali pekne nožne do Bratislavy.

V našej skupine bolo veľa „čechoslovákov“. No a oni títo „čechoslováci“ keď sme prišli k jazeru Neusiedler See, medzi Viedenským Novým Mestom [Wiener Neustadt] a Bratislavou, to bolo blízko maďarskej hranice. Rozhodli sme sa tu prenocovať. Večer nás bolo asi šesťsto a ráno, keď sme sa zobudili, tak nás zostalo asi dvadsať, pretože tí „čechoslováci“ boli vlastne Maďari, ktorí mali strach priznať sa, že sú Maďari, teda maďarskí Židia. Všetci utiekli k tým Rusom do Maďarska. Zostal ten zbytok a to sme boli my, z tých pôvodných deväťdesiatšedem chlapcov.

Z Bratislavy sme šli vlakom do Prahy a tam sme sa prihlásili na repatriačnom úrade, kde nám dali nejakú legitimáciu a päťsto korún. Poslali nás vyspať sa do katolíckej charity. Pamätám sa, že nad nami zalomili rukami a viem, že tie ženy nám dali každému desať vajíčok uvarených na tvrdo. „Vy chudáci, vy vyzeráte!“ Na druhý deň som šiel k strýkovi, k Vojtovým. Strýko ma samozrejme nespoznal a hovoril: „S kým chcete hovoriť?“ Ja som mu povedal, že s tebou a až vtedy ma spoznal. On už medzičasom robil poručníka môjmu bratrancovi Milanovi [Milan Fink – syn Jaroslava Finka], ktorí potom odišiel do Izraela. A tak priateľ môjho otca nejaký pán Stumpf sa stal mojim poručníkom. V prvom rade, pretože sme vyzerali hrozne, nás dali na zámok Stirín, mňa osobne dali do ozdravného tábora v Krkonošiach. Tam som bol celé leto, šesť nediel. Urobili zo mňa človeka.

Vrátil som sa, nemal som nikoho, tak som dostal na výber kam môžem ísť [do domova]. Od malička som sa hrozne rád lyžoval a v domove v Jáchymove bola tá možnosť, preto som si vybral ten detský domov. Staral sa o mňa štát a okresný ústav sociálnej starostlivosti. Najprv ma umiestnili v detskom domove vo Vlaste, v Jáchymove. Tam boli hlavne chlapci, ktorým rodičia padli v pražskom povstaní. Po dokončení povinnej školskej dochádzky som musel odísť do iného domova mládeže, pretože už som nebol dieťa, ktoré chodí do školy a tak som sa presťahoval do domova mládeže a tam som sa vyučil za elektrikára. Vo Vlaste som bol jediný židovský chlapec, ale potom, ako som sa presťahoval do domova mládeže, tak tam už starší chlapci, Židia, ktorí pochádzali z Podkarpatskej Rusy [8](#) a ktorí zostali tu. Boli asi štyria. Oni sa potom v roku 1948 vysťahovali do Izraela. V 1948 som nastúpil do jáchymovských dolov, ale chcel som bývať v Karlových Varoch. V Karlových Varoch mali jáchymovské doly zabrané strašne veľa kúpeľných domov, kde poskytovali ubytovanie pre

zamestnancov. Potom ma preradili do Horného Slavkova, kde mi neskôr aj prideli byt.

Po vojne som sa snažil dohoniť všetko, čo som zmeškal. Chodil som do kina ako blázon. To som musel dohoniť to, čo som zameškal. Dokázal som ísť na týždeň do Prahy, nakúpiť si lístky a za ten týždeň, čo som tam bol som videl 21 filmov. Potom som sa spokojne vrátil do Jáchymova. To bol taký smäd, čo sa musel uhasiť a v Jáchymove to nebolo. Mal som to naplánované, pretože jedno kino hralo od tretej a druhé od šiestej, tak som si urobil harmonogram, aby som to všetko stihol.

Nechcel som emigrovať, hoci som mal možnosť. Nikdy som necítil potrebu opustiť Československo a nemal som k tomu ani žiadne dôvody. Mal som možnosť ísť do Austrálie, ale to sa z nejakých administratívnych dôvodov neuskutočnilo. Potom som si dopisoval z jednou rodinou z Kanady. Povedal som si, čo ja sa budem niekam strkať, keď ja som doma tu, tak zostanem tu!

Z nášho majetku po vojne som nedostal naspäť nič. Akurát jeden obraz, ktorý bol schovaný u otcovho kresťanského kamaráta, mamičkine knižky a fotoalbumy, to boli tie veci, čo som dostal naspäť, ale to sú len maličkosti. Vedel som, že otec zamuroval nejaké doklady - poistky a zlaté hodinky - Saffhausenky, veľké ťažké. Keď som si šiel tie veci vybrať, tak som zistil, že vedľa skrýše viedol komín a všetko v tej škatule bolo spálené a zničené. Ani z toho mi nič nezostalo.

Ako zamestnanca Jáchymovských dolov ma nepovolali na základnú vojenskú službu. Každý rok som dostával cedulu: V záujmu obrany štátu nebudete v roku XY volaný na prezenčnú službu. Keď som to dostal štvrtýkrát, tak som si hovoril, že čo mám sakra robiť. Už som mal dvadsaťpäť rokov a chlapci chodili na vojnu ako devätnásťročný. Mal som jedného známeho, ktorý bol veliteľom posádky v Karlových Varoch. Pýtal som sa ho čo mám robiť!? On mi povedal, že aj tak na tú vojnu musím ísť, a mám im napísať, že chcem ísť dobrovoľne. Inak mi to budú stále posilať a na vojnu pôjdem ako tridsaťročný. A tak som si podal žiadosť a v roku 1954 som nastúpil na vojnu do Rokycan. Ale jedenásť mesiacov z vojenčiny som si odsľúžil v najhoršom útvere, v Nitre. To bola strašná vojna, pretože to bola škola pre výcvik automobilových špecialistov a tam každý útvar posielal jedného alebo dvoch ľudí. Tam boli piloti, pešiaci, ženisti, pohraničiar a nevedeli, čo s nami majú robiť, tak nám dávali výcvik pešiakov. A to nám dávali zaberať, to bola hrozná tragédia. Potom keď som sa dostal naspäť k svojmu útvaru, tak to bola úplna rekreácia, ale v tej Nitre bola vojna ako remeň. To bolo viac ako má byť. Tí nám tam vždy urobili poplach v noci z piatka na sobotu. Vymýšľali strašné veci, museli sme všetko zbaliť, naložili nás na autá a odviezli nás niekam tridsať - štyridsať kilometrov ďaleko, vyhodili a povedali: „Koukajte si mazať do kasární!“ Ráno sme prišli do kasární s jazykom na veste a už hned: Rajóny urobiť, vykúpať sa, kto chce ísť na vychádzku!“ Samozrejme nikto. Každý vliezol do postele.

Poznám celé Juhozápadné Slovensko, tam všade sme jazdili na cvičné jazdy. Nikdy nezabudnem ako pri Komárne zbierali melóny a mali ich položené pri ceste. Nás bola kolóna asi tridsiatich áut a to prvé zastavilo a my vojaci ako kobyľky sme nahádzali všetky melóny, ktoré boli na ceste do našich áut. To boli zážitky! Alebo sme chodili v Nitre do Hrnčiaroviec, to je pod Zoborom [vrch nad Nitrou] a žili tam samí Maďari, ktorí pestovali jahody. V blízkosti sa nachádzali naše kasárne a cvičište. No a keď začali zrieť jahody a tam dlhé jahodové lány, jéj. A Maďari, to boli bitky! My so zbraňami a oni na nás s hrablami, to bol národnostný konflikt kvôli jahodám. Na Zobore v auguste, v septembri, kedy dozrievalo hrozno a keď vyhlásili v kasárňach poplach, tak tam bolo len dvadsať percent vojakov, ostatní boli na Zobore na víne. Sranda bola, tak špatné to tam nebolo, akurát, že to bola strašná zaberačka. V 1956 -om som sa vrátil domov.

S mojou prvou manželkou som sa spoznal v práci. Volá sa Marie Pavlínková, narodila sa v roku 1935. Vyučila sa ako kuchárka, ale pracovala v jáchymovských doloch ako operátorka, hľadala rádioaktívne stopy. Svadbu sme mali v roku 1952. Narodili sa nám dve dcéry. Vratislava v roku 1953 a Jenny, ktorá dostala meno po mojej babičke, v roku 1958. Keďže som veľa cestoval po montážach po celej republike a neskôr i do zahraničia, vznikali medzi nami rozpory, ktoré v roku 1969 vyústili do rozvodu. S Mariou sme bývali v Hornom Slavkove v trojizbovom byte. Istý čas po rozvode sme bývali pod jednou strechou.

V roku 1973 som sa druhý krát oženil s Hannelore Miszcich. Moja druhá žena je pôvodom Nemka. Stretli sme sa v Nemecku, pretože som tam chodil na montáže. Svadbu sme mali v Hornom Slavkove. V Slavkove som býval v malom byte a pretože žena hovorila, že ona v takej diere nebude - ten byt bol vážne malý - tak som nastúpil k pozemným stavbám s podmienkou, že mi dajú trojizbový byt v Ostrove. A hneď ako sa dostávali paneláky v Karlových Varoch sme vymenili náš obrovský byt v Ostrove za náš terajší tu v Karlových Varoch. Nám vyhovoval byt v Karlových Varoch a im zas v Ostrove, každý bol spokojný.

Hannelore pracovala najprv na univerzite v Erfurte ako zdravotná sestra. Z Erfurtu sa odsťahovali do Magdeburgu, kde sme sa spoznali, pretože ja som tam tiež pracoval. Zamilovali sme sa, dohodli a vzali sme sa. Po svadbe sme bývali v Slavkove. Najprv rok nepracovala, aby sa naučila reč a potom už nastúpila v Karlových Varoch do termálu, tam, kde bola určená, pretože termál zháňal zdravotné sestry, ktoré vedeli nemecky, anglicky a francúzsky, kvôli zahraničnej klientele.

Manželka má z prvého manželstva dvoch chlapcov. Tomáša, ten sa narodil v roku 1961 a Matáš, ten je šesťdesiaty tretí ročník (1963). Obaja chlapi bývali s nami. Dievčatá sme si rozdelili. Jenny, tá mladšia bola u mamy a Vráťa (Vratislava) bola so mnou. No a Tomáš sa nám zamiloval a odsťahoval sa do Sokolova. Matáš bol s nami až do vojny. Behom vojny sa oženil a po vojne mu prideliť byt v Klášterci, tak sa odsťahoval do Klášterca.

Všetky deti chodili do základnej školy v Slavkove. Vratislava po skončení povinnej školskej dochádzky išla pracovať. Ona nemala chuť už chodiť do školy. Vždy bola strašne pracovitá. Chcela pracovať, aby si zarobila peniaze a aby mohla robiť rukami. Vyučila sa ako žeriavníčka. Celý život pracovala v Stavebnom podniku v Slavkove. Vratislava už nežije. Zomrela v roku 1992 na rakovinu. Zanechala po sebe tri deti, Janku, Bohouše a Standu. Vratislava sa vydala za Bohuša Silvara. On už tiež zomrel na rakovinu. Bolo to veľmi nešťastné manželstvo a tak sa rozviedla. Druhýkrát sa vydala za nejakého Konára a to bolo tiež veľmi zlé manželstvo. Z druhého manželstva sa narodil Standa, ten najmladší.

Jenny skončila strednú zdravotnícku školu a pracuje ako zdravotná sestra. Jenny sa tiež dvakrát vydávala. Na jej prvého manžela si nespomínam, a druhý sa volá Purkár, tak nejako. Z prvého manželstva má dve deti - Mirka a Hanku a z druhého manželstva má Veroniku.

Zo začiatku po rozvode dievčatá mohli byť spolu koľko chceli, pretože obaja sme bývali v Slavkove, lenže potom sa Marie znova vydala a odsťahovala sa so svojim manželom do Chomutova a tam už sa spolu nevideli, len keď Jennka prišla k nám. Odmalička bol medzi dievčatami veľmi zlý vzťah, vždy sa mlátili a dodnes neviem prečo. Raz nebolo po vôli jednej a raz druhej a hneď bolo zle. Aj v dospelosti sa furt hádali, dokázali spolu vychádzať len dvadsať minút a potom si vošli do vlasov.

Moji nevlastní synovia Tomáš a Matiaš chodili do školy do Slavkova. Tomáš sa za niečo vyučil, potom urobil maturitu a skončil aj vysokú školu, inžiniera. Oženil sa s Boženkou. Majú dve deti Tomáša, on je tiež inžinier a jednu dcéru. Oni žijú v Kinšperku. Matiaš skončil priemyslovku v Plzni. Matiaš nemá vysokoškolské vzdelanie. Tomáš nastúpil do sokolovských dolov a tam sa motal okolo počítačov. Neskôr si s Boženou založili vlastnú firmu, majú 320 zamestnancov a päť filiálok v Nemecku a aj na Cypre. Matiaš šiel pracovať k pozemným stavbám, kde sa zaoberal meracou a regulačnou technikou. On si založil tiež vlastnú firmu na meranie, regulácie a klimatizáciu.

Moje deti nevedia nič o židovstve, pretože už žiadny Židia ani neboli. Jennka a Vráťa sú polovičné Židovky, lenže ja osobne som o tom nič nevedel, pretože od detstva som k tomu nemal žiaden vzťah. Ja si pamätám len z Terezína z Jugendheimu na jedného chlapca, ktorý sa stále modlil. On bol jediný, ktorého som poznal, že mal omotané tie tfiliny [modlitebné remienky - pozn. red.] a tú škatulku. On sa tam kýval a my sme sa o niečom bavili a on zrazu hovorí, že tak to nemohlo byť. A my sme mu zborovo odvetili: „Ty sa modlíš, čo sa staráš, prečo nás počúvaš?“ Takéto vzťahy som mal k náboženstvu, ja som to nikdy nevidel. Nič mi to nehovorilo a nehovoriac o tom, že celý ten Osvienčim, ten Terezín... Žiaden Boh nemôže existovať a to náboženstvo je nezmysel.

Vo voľnom čase sme s rodinou často navštevovali divadlo, tu v Karlových Varoch. Na predstavenia sme chodili podľa možností, pretože ja som bol stále preč, väčšinou sme si vyberali operety. S deťmi sme chodievali na Lipno a na Orlický a ja neviem kde ešte na túry. Vždy som niečo vymyslel. Do Vysokých Tatier, do Dobšiny na Malú Fatru. Skutočne cestovali veľmi veľa. S vnúčatami netrávime príliš veľa času, pretože Tomášove deti mali iné záujmy, lebo Tomáš je pán veľkopodnikateľ a vnúčatá sa chovali podľa toho. Matiašovými deťmi z prvého manželstva máme dobrý vzťah, tie sme stretávali veľmi často. Z druhého manželstva má tiež dve deti, ale tie už vôbec nevidíme, pretože sa rozvádza a ona sa odsťahovala do Semil a to je vždy unikát, keď on tam pre tie deti ide a príde s nimi. Preňho jedna návšteva rodiny znamená tisíc kilometrov. A má ich od piatka poobedia a v nedeľu ich odvezie naspäť. Tak, tie už skoro nevidíme.

Nástup komunistov v roku 1948 som veľmi vnímal, pretože som sa toho priamo zúčastnil. V tom čase som bol často v Prahe, takže celú tú manifestáciu a hádanie sa v Prahe som absolvoval. Všetko sa to udialo na Václaváku, davy stáli u Melantricha, to boli národní socialisti, tak tam stáli aj priaznivci národných socialistov. O kus nižšie, kde je Práca, tak tam zas boli priaznivci komunistov. A teraz oni sa bili medzi sebou. Mne sa to páčilo, je viem, že som utekal a viem, že niekto vyliezol na to pódium a zakričal: „Súdruhovia a súdružky“, oni stíchli a znova zakričal: „dostanete do držky!“ A ja som začal strašne tlieškať, ale to nás bolo viac a už nás komunisti hnali, tak sme museli utekať, ale to sú také pubertálne zážitky.

Ja som počas komunizmu nemal nikdy žiadne problémy. Ono nám to pripadalo, že je to normálne a že to tak musí byť, lebo nič iné človek nepoznal. Tie spomienky z detstva boli tak nepatrné a slabé, že pre mňa to bolo automatické. Keď som potreboval topánky, tak som šiel na národný výbor. Na národnom výbore som povedal, že potrebujem topánky, oni sa pozreli do záznamov a povedali: „áno, ty si mal posledný poukaz na topánky pred pol rokom, tak máš nárok na nové!“ Dali mi preukaz a ja som si šiel kúpiť topánky do obchodu. Takto to chodilo. V princípe tie veci neboli, ale takýmto spôsobom sa to dalo dostať.

Osobne som nikdy v žiadnej strane nebol, ani ma to nezaujímal. Slánskeho procesu 9 som nevnímal vôbec. Tie ma nezaujíмали, pretože som bol na konci sveta. To boli už päťdesiate roky,

síce som už býval v Karlových Varoch, ale pracoval som v Slavkove. To znamená, že ráno o pol štvrtej mi odchádzal autobus. Človek prišiel po poludní domov a bol som mladý, tak sa niekam šlo a večer rýchlo do postele, aby sa ráno o tretej vstávalo. A to boli veci, ktoré ma zaujímali.

Šestdesiaty ôsmy [10](#) rok bol zaujímavejší, pretože už som bol dospelý, pracoval som v Slavkove a mal som servisný voz a bol som často na cestách, tak sme obracali smerové tabule na cestách, aby to Rusi nemali také ľahké. Išli sme aj na Slovensko, tam sme kúpili marhule, lenže vtedy bolo strašné teplo a začali nám urýchlene dozrievať. Niekde pred Vysokým Mýtom [Vysoké Mýto – okres Ústí nad Orlicí] sme dohonili nejaké ruské auto a začali sme doňho hádzať zhnité marhule. No a potom sme rýchlo šliapli na plyn, aby nás nedohonili. Takže to boli tie zážitky z roku 1968, celkom som to prežíval.

V 1968-om som mal šéfa, ktorý povedal, že sa musíme ísť pozrieť, ako to vyzerá v republike. 21. októbra sme sa vybrali do Prahy. Tam nás nechceli pustiť lebo to bolo uzavreté, ale nakoniec nás pustili, niečo sme im povedali, že tam musíme ísť. Zúčastnili sme sa aj na pár demonštráciách a na Staromestskom námestí sme schytali slzný plyn. Odtiaľ sme šli do Olomouca a tam bol tiež nejaký cirkus. Chceli sme ísť na večeru a zastavil nás policajt a hovorí nám: „Pán vodič, vy máte červené oči! Ja vás nikam nepustím, ja vás donútim, že si pôjdete ľahnúť!“ Ja som hovoril: „Pán SNB [skratkou Sboru Národní Bespečnosti, SNB, sa titulovali vtedajší policajti – pozn. red.] – ak, keby vaši kolegovia v Prahe na mňa nehodili slzný plyn, tak by som nemal červené oči!“ Nakoniec nás pustil a skončili sme v Zlíne. Tam to bolo tiež obklúčené, tisícovka ľudovej milície pred hotelom, že vraj tam nemôžeme! Tak sme si otvorili hubu a dostali sme sa do hotela na večeru. Pokračovali sme do Brna, kde bolo vyhlásené stanné právo, aby sme si užili ešte niečo. Ľudia na nás pozerali a kládli otázky ako to, že jazdíme autom, keď je stanné právo? Ja hovorím: „Ako to mám vedieť, nám nikto nič nepovedal!“ Bolo to veselé a aby sa nepovedalo, keď sme na druhý deň odchádzali z hotela, tak sme si tam zabudli občiansky preukaz. Celú cestu z Brna sme išli bez dokladov, ale našťastie nás už nikto nezastavil.

Osmedesiaty ôsmy a deviaty rok [11](#) bol tiež zaujímavý, pretože nikto vlastne napred nevedel o čo tu ide. Revolúcia totiž začala študentmi, oni začali držať stráž pred školami a podobne a presvedčovali ľudí. A keď sa to dialo, tak vlastne človek sa len späťne a pomaličky dostával k tomu o čo sa vlastne jedná. No a dopadlo, to tak ako to dopadlo. Ja si myslím, že to bola veľká chyba, že sa po revolúcii rozdelila Československá Republika. Ja som bol na Slovensku mnohokrát a mám strašne rád Slovákov a Slovensko.

Úprimne povedané nijako som nereagoval na vznik Izraela. Bolo mi to jedno. Viem, že mi tam odletel bratranec vtedy, keď sa tam cvičili žiaci, on šiel s tými lietadlami, ktoré sa tam posielali. Inak som o tom nikdy nič nepočul. On sa ku mne nehlásil, len k strýkovi. On potom pracoval v Tel Avive na letisku, zastával tam nejakú funkciu. Zostal tam až do smrti. Len teraz som sa začal zaujímať o situáciu v Izraeli, pretože som tam bol na dovolenke. Mali sme dobré počasie, pretože tam nebolo ešte také teplo, asi len tridsaťdva stupňov. Bol to veľmi pekný zájazd. Stretol som sa tam s kamarátmi s koncentráku.

Môj vzťah k židovstvu sa nijak nezmenil ani po páde komunizmu. Aby som pravdu povedal, odjakživa som nemal v láske tých ortodoxných. Nikdy som ich nemohol cítiť a nemôžem ich cítiť ani dodnes. Podľa mňa to nie sú normálni ľudia, to sú takí istí blázni ako sú tí moslimovia, ktorí pôjdu cez mŕtvolky a nikdy nebudú myslieť normálnym spôsobom. Do židovskej obce som sa zapísal už asi

pred dvadsiatymi piatimi rokmi. Do modlitebne nechodím. Idem tam len raz za rok na schôdzu. Ešte keď bola modlitebňa na Masarykovej ulici, tak ten starý pán, čo tam bol vždy, vzal telefón a: „Pozri, ja by som potreboval, aby si prišiel v sobotu, kúp si noviny, tam môžeš čítať noviny.“ Ja som hovoril: „Čo ja tam budem robiť, keď ten pán Boh sa na mňa pozrie a ja čítam noviny!“ „To je jedno, ale budeš desiaty!“ Potrebovali minjan [modlitebné minimum desiatich mužov vo veku nad trinásť rokov potrebných k verejnej modlitbe – pozn. red.]. Asi taký je môj prístup, ale ten prístup bude rovnaký asi u každého, pretože aj on hovoril, že zober si so sebou noviny, aby si sa nenudil.

Dostal som odškodnenie za rodičov, ale vzápätí som o tie peniaze aj prišiel, pretože som ich mal uložené v kreditnej banke, ktorá skrachovala. Samozrejme dostal som niečo naspäť. Mal som tam dve kontá, po mame a po otcovi. Na každom z nich bolo stotisíc a keď som si dával nárok, tak som šiel k advokátovi a podpísal som všetky náležitosti. Išiel som si po peniaze, mal som dostať deväťdesiat percent. Nejak sa mi to nezdalo a spýtal som sa prečo dostávam tak málo? A oni na to: „Za to prvé dostanete deväťdesiat percent a za to druhé dvadsaťpäť!“ Ja som to nevedel. Manželka bola akurát v Nemecku, lebo ona po 1989-om tam išla pracovať. Bola tam až do roku 1998, aby mala nejaké peniaze k dôchodku navyše. Z Nemecka dostáva dôchodok 420 eur. Manželka má rozpracované dva dôchodky, v Čechách má odpracovaných deväťnásť rokov a v Nemecku má odpracovaných tiež asi deväťnásť rokov. Dnes má tu nejakých päť tisíc a tam dostáva 420 eur. Nestážujeme sa, máme sa dobre.

Glosář:

1 Terezín/Theresienstadt

A ghetto in the Czech Republic, run by the SS. Jews were transferred from there to various extermination camps. It was used to camouflage the extermination of European Jews by the Nazis, who presented Theresienstadt as a ‘model Jewish settlement’. Czech gendarmes served as ghetto guards, and with their help the Jews were able to maintain contact with the outside world. Although education was prohibited, regular classes were held, clandestinely. Thanks to the large number of artists, writers, and scholars in the ghetto, there was an intensive program of cultural activities. At the end of 1943, when word spread of what was happening in the Nazi camps, the Germans decided to allow an International Red Cross investigation committee to visit Theresienstadt. In preparation, more prisoners were deported to Auschwitz, in order to reduce congestion in the ghetto. Dummy stores, a cafe, a bank, kindergartens, a school, and flower gardens were put up to deceive the committee.

2 Wagnerova - Cerna, Marie (1887 - 1934)

wrote under the pen name of Felix Haj. She was employed as a housekeeper at a parsonage in Mnisek pod Brdy. Her literary works were directed primarily at young people. The culmination of her career is the popular seven-part work Kaja Marik. During the totalitarian regime, it's publication was forbidden.

3 Anti-Jewish laws in the Protectorate of Bohemia and Moravia

In March 1939, there lived in the Protectorate 92,199 inhabitants classified according to the so-called Nuremberg Laws as Jews. On 21st June 1939, Konstantin von Neurath, the Reichs protector,

passed the so-called Edict Regarding Jewish Property, which put restrictions on Jewish property. On 24th April 1940, a government edict was passed which eliminated Jews from economic activity. Similarly like previous legal changes it was based on the Nuremberg Law definitions and limited the legal standing of Jews. According to the law, Jews couldn't perform any functions (honorary or paid) in the courts or public service and couldn't participate at all in politics, be members of Jewish organizations and other organizations of social, cultural and economic nature. They were completely barred from performing any independent occupation, couldn't work as lawyers, doctors, veterinarians, notaries, defence attorneys and so on. Jewish residents could participate in public life only in the realm of religious Jewish organizations. Jews were forbidden to enter certain streets, squares, parks and other public places. From September 1939 they were forbidden from being outside their home after 8pm. Beginning in November 1939 they couldn't leave, even temporarily, their place of residence without special permission. Residents of Jewish extraction were barred from visiting theatres and cinemas, restaurants and cafés, swimming pools, libraries and other entertainment and sports centres. On public transport they were limited to standing room in the last car, in trains they weren't allowed to use dining or sleeping cars and could ride only in the lowest class, again only in the last car. They weren't allowed entry into waiting rooms and other station facilities. The Nazis limited shopping hours for Jews to twice two hours and later only two hours per day. They confiscated radio equipment and limited their choice of groceries. Jews weren't allowed to keep animals at home. Jewish children were prevented from visiting German, and, from August 1940, also Czech public and private schools. In March 1941 even so-called re-education courses organized by the Jewish Religious Community were forbidden, and from June 1942 also education in Jewish schools. To eliminate Jews from society it was important that they be easily identifiable. Beginning in March 1940, citizenship cards of Jews were marked by the letter 'J' (for Jude - Jew). From 1st September 1941 Jews older than six could only go out in public if they wore a yellow six-pointed star with 'Jude' written on it on their clothing.

4 Yellow star - Jewish star in Protectorate

On 1st September 1941 an edict was issued according to which all Jews having reached the age of six were forbidden to appear in public without the Jewish star. The Jewish star is represented by a hand-sized, six-pointed yellow star outlined in black, with the word Jude in black letters. It had to be worn in a visible place on the left side of the article of clothing. This edict came into force on 19th September 1941. It was another step aimed at eliminating Jews from society. The idea's author was Reinhard Heydrich himself.

5 Sudetenland

Highly industrialized north-west frontier region that was transferred from the Austro-Hungarian Empire to the new state of Czechoslovakia in 1919. Together with the land a German-speaking minority of 3 million people was annexed, which became a constant source of tension both between the states of Germany, Austria and Czechoslovakia, and within Czechoslovakia. In 1935 a nazi-type party, the Sudeten German Party financed by the German government, was set up. Following the Munich Agreement in 1938 German troops occupied the Sudetenland. In 1945 Czechoslovakia regained the territory and pogroms started against the German and Hungarian minority. The Potsdam Agreement authorized Czechoslovakia to expel the entire German and Hungarian minority from the country.

6 Hirsch, Fredy (1916-1944)

member of the Maccabi Association, a sports club founded in the middle of the 1920s as a branch of the Maccabi Sports Club, the first Jewish sports association on the territory of Bohemia and Moravia. Hirsch organized the teaching of sports to youth at Prague's Hagibor, after his deportation to Terezin he continued in this activity there as well. After the reinstatement of transports to Auschwitz in 1943 and after the creation of the "family camp" there, Hirsch and other teachers organized a children's home there as well. They continued to teach until the Nazis murdered virtually all the members of the "family camp", including children and teachers, in the gas chambers.

7 Death march

the Germans, in fear of the approaching Allied armies, tried to erase evidence of the concentration camps. They often destroyed all the facilities and forced all Jews regardless of their age or sex to go on a death march. This march often led nowhere, there was no concrete destination. The marchers got no food and no rest at night. It was solely up to the guards how they treated the prisoners, how they acted towards them, what they gave them to eat and they even had the power of their life or death in their hands. The conditions during the march were so cruel that this journey became a journey that ended in death for many.

8 Subcarpathian Ruthenia

is found in the region where the Carpathian Mountains meet the Central Dnieper Lowlands. Its larger towns are Beregovo, Mukacevo and Hust. Up until the First World War the region belonged to the Austro-Hungarian Monarchy, but in the year 1919, according to the St. Germain peace treaty, was made a part of Czechoslovakia. Exact statistics regarding ethnic and linguistic composition of the population aren't available. Between the two World Wars Ruthenia's inhabitants included Hungarians, Ruthenians, Russians, Ukrainians, Czechs and Slovaks, plus numerous Jewish and Gypsy communities. The first Viennese Arbitration (1938) gave Hungary that part of Ruthenia inhabited by Hungarians. The remainder of the region gained autonomy within Czechoslovakia, and was occupied by Hungarian troops. In 1944 the Soviet Army and local resistance units took power in Ruthenia. According to an agreement dated June 29, 1945, Czechoslovakia ceded the region to the Soviet Union. Up until 1991 it was a part of the Ukrainian Soviet Socialist Republic. After Ukraine declared its independence, it became one of the country's administrative regions.

9 Slansky trial

In the years 1948-1949 the Czechoslovak government together with the Soviet Union strongly supported the idea of the founding of a new state, Israel. Despite all efforts, Stalin's politics never found fertile ground in Israel; therefore the Arab states became objects of his interest. In the first place the Communists had to allay suspicions that they had supplied the Jewish state with arms. The Soviet leadership announced that arms shipments to Israel had been arranged by Zionists in Czechoslovakia. The times required that every Jew in Czechoslovakia be automatically considered a Zionist and cosmopolitan. In 1951 on the basis of a show trial, 14 defendants (eleven of them were Jews) with Rudolf Slansky, First Secretary of the Communist Party at the head were convicted.

Eleven of the accused got the death penalty; three were sentenced to life imprisonment. The executions were carried out on 3rd December 1952. The Communist Party later finally admitted its mistakes in carrying out the trial and all those sentenced were socially and legally rehabilitated in 1963.

10 Prague Spring

A period of democratic reforms in Czechoslovakia, from January to August 1968. Reformatory politicians were secretly elected to leading functions of the Communist Party of Czechoslovakia (KSC). Josef Smrkovsky became president of the National Assembly, and Oldrich Cernik became the Prime Minister. Connected with the reformist efforts was also an important figure on the Czechoslovak political scene, Alexander Dubcek, General Secretary of the KSC Central Committee (UV KSC). In April 1968 the UV KSC adopted the party's Action Program, which was meant to show the new path to socialism. It promised fundamental economic and political reforms. On 21st March 1968, at a meeting of representatives of the USSR, Hungary, Poland, Bulgaria, East Germany and Czechoslovakia in Dresden, Germany, the Czechoslovaks were notified that the course of events in their country was not to the liking of the remaining conference participants, and that they should implement appropriate measures. In July 1968 a meeting in Warsaw took place, where the reformist efforts in Czechoslovakia were designated as "counter-revolutionary." The invasion of the USSR and Warsaw Pact armed forces on the night of 20th August 1968, and the signing of the so-called Moscow Protocol ended the process of democratization, and the Normalization period began.

11 Velvet Revolution

Also known as November Events, this term is used for the period between 17th November and 29th December 1989, which resulted in the downfall of the Czechoslovak communist regime. A non-violent political revolution in Czechoslovakia that meant the transition from Communist dictatorship to democracy. The Velvet Revolution began with a police attack against Prague students on 17th November 1989. That same month the citizen's democratic movement Civic Forum (OF) in Czech and Public Against Violence (VPN) in Slovakia were formed. On 10th December a government of National Reconciliation was established, which started to realize democratic reforms. On 29th December Vaclav Havel was elected president. In June 1990 the first democratic elections since 1948 took place.